

VOLILNI SISTEM

- lahko opredelimo ožje ali širše
- 1. širše
 - volilni sistem je skupek pravil, ki urejajo volitve in skupek volilnih načel in sredstev za njihovo uresničevanje
 - volilni sistem vsebuje predpise o volilni pravici, predpise o organizaciji volitev, o razdelitvi mandatov, postopku in tehniki volitev
- 2. ožje
 - volilni sistem je samo sistem delitve mandatov: razdelitev sedežev v parlamentu, glede na število glasov dobljenih na volitvah

Elementi volilnega sistema:

- najpomembnejši element volilnega sistema je volilna pravica, ki je ena temeljnih političnih pravic – predpisi o volilni pravici določajo krog oseb, ki imajo pravico voliti predstavniška telesa → **AKTIVNA VOLILNA PRAVICA**, poleg tega ti predpisi določajo tudi krog oseb, ki imajo pravico biti izvoljene → **PASIVNA VOLILNA PRAVICA**
 - o aktivna in pasivna volilna pravica se lahko prekrivata, lahko pa sta si različni (v Slo: prekrivata se pri volitvah v državni zbor, različni pa sta si na volitvah občinskih svetnikov)
- odločbe o organizaciji volitev, o volilnem postopku in volilni tehniki
- varstvo človekovih pravic, ki volivcu omogočajo svobodno in nemoteno izvrševanje volilne pravice

Načela volilnega sistema

1. Splošna volilna pravica
 - vsak državljan lahko glasuje ne glede na svojo raso, narodnostno, ekonomsko.. pripadnost
 - izključeni so mladoletni (meja od 15 do 24 let) in vsi tisti, ki niso pravno sposobni (duševni prizadeti)
 - volilno pravico imajo ponavadi samo državljani posamezne države, ne pa tudi tujci, saj se volilna pravica povezuje z državljanstvom → izjeme znotraj EU: za volitve za EU parlament in lokalnih volitvah lahko glasujejo vsi, ki imajo stalno prebivališče
 - v začetku je bila volilna pravica zelo omejena na ozek krog ljudi – omejevanje se imenuje **VOLILNI CENZUS**: sprva premoženjski cenzus, kasneje so ga zamenjali spolni, rasni narodnostni.. Danes velja le cenzus nastanitve – volivec mora v določenem kraju dovolj dolgo prebivati, da lahko tam glasuje
 - splošna volilna pravica obsega **PASIVNO**(pravica biti izvoljen) in **AKTIVNO** (voliti) volilno pravico
 - pri pasivni pravici pri nekaterih volitvah predpisani strožji pogoji, zlasti za predsednika – pri nas jih niti ni, ena redkih je omejitev pasivne volilne pravice za izvolitve ustavnih sodnikov (morajo biti Slovenci, pravniki in starejši od 40 let)
2. Enaka volilna pravica
 - vsak glas volivca ima enako vrednost
 - nasprotje temu je **VEĆKRATNO GLASOVANJE** (Pluralni votum)
 - v sodobnih volilnih sistemih obstajajo kršitve načela enakosti . najpogosteje uporaba volilne geometrije: namerno preoblikovanje ali velikosti ali oblik volilnih enot (začetnik Gerry Mender – preoblikoval tako, da je dobil več glasov) → **GERRY MENDERING**

- načelo enakosti je najbolj dosledno upoštevano v primeru, če imamo le eno volilno enoto (predsedniške volitve), načelo pa je kršeno na državno zborskih volitvah (pripadniki manjšin imajo po 2 glasova)
- 3. Neposredna volilna pravica
 - volitve so posredne (kažejo stopnjo nezaupanja v državljane – ZDA, Slo volitve v državni svet..) in neposredne (bolj demokratične)
- 4. Tajnost glasovanja
 - je povezano s svobodno volilno pravico – takrat ko lahko svobodno in neovirano izbereš med različnimi kandidati
 - uresničevanje svobodne volilne pravice je v praksi omogočeno s tehniko glasovanja
 - svobodna volilna pravica ima dva vidika:
 - a. vsak volivec ima pravico, da se svobodno opredeli in da ga nihče ne ovira oz. vpliva na njegovo odločitev
 - b. vprašanje ali je volivec dolžan uveljavljati svojo volilno pravico?
 - odgovor da – udeležba je obvezna: v volivec v primeru neudeležbe dobi kazen (denarna globa ali kaj hujšega (Argentina: prepoved zaposlitve v javnem sektorju za 3 leta), poznajo pa tudi opravičljive razloge (Ciper: če je volišče od doma oddaljeno več kot 50milj, če si star več kot 70..). → čim večja udeležba (v povprečju se poveča za 15%, za 10% za se poveča še. Neveljavnih glasovnih)
 - ločimo tri tipe držav:
 - udeležbe obvezna, zelo velik nadzor (Avstralija, Ciper, Luxemburg, Bolivija)
 - volilna udeležba obvezna, vendar zgolj šibek nadzor nad volivci (južno Am. države: Brazilija, Čile, Argentina..)
 - udeležba ni obvezna

VOLILNI SISTEM

- glavna funkcija volilnega sistema je predvsem, da dopušča bolj ali manj svobode komuniciranja med vladajočimi in vladanimi
- preko volilnega sistema volivci politični oblasti podeljujejo legitimnost, - gre za izbiro vodstva, različne vrste družbene moči se preko volivcev pretvorijo v legitimno politično moč
- volilni sistem je orodje za razdelitev mandatov, ki je odvisna od izidov glasovanje, kako se volilni glasovi pretvorijo v mandate je odvisno od volilnega sistema
- v groben poznamo dva volilna sistema, ki predstavljata oba extrema (med njima je še vrsta drugih volilnih sistemov):
- 1. VEČINSKI
 - razvil se je pred proporcionalnim. Uveljavljen večinoma v Anglo-saških državah, predvsem v VB in ZDA
 - znotraj večinskega volilnega sistema obstajata dve različici
 - a. relativni večinski volilni sistem: izvoljen tisti, ki dobi relativno večino (vsaj en glas več od konkurentov → pomanjkljivost: omogoča, da zmaga tak kandidat, ki dobi manjšino glasov
 - b. absolutni večinski volilni sistem: izvoljen tisti, ki dobi vsaj en glas več kot ½ → pomanjkljivost: drugi krog volitev

- poznamo še *alternativno glasovanje* – v uporabi v Avstraliji, ki temelji na absolutnem načelu, vendar ne zahteva ponavljanja (drugega kroga), saj vsak volivec že takoj označi kandidata, ki bi mu želel v drugem krogu dati svoj glas (lahko označi več kandidatov)
- prednosti in pomanjkljivosti:
 - Plusi:*
 - veliko enostavnejši, bolj pregleden in volivcu omogoča odločanje med določenimi kandidati – volivec ve za koga je glasoval in kdo je njegov predstavnik v parlamentu
 - omogoča večjo stabilnost oblasti – vlado vedno sestavlja tista stranka, ki zmaga
 - sistem omogoča odgovornost poslancev do volivcev, ker vsak poslanec predstavlja tiso enoto, kjer je bil izvoljen
 - Minusi:*
 - ne odraža politične moči, ker favorizira le tisto enp stranko, ki je zmagala na volitvah
 - izhaja iz prve: drugi ostali manjšinski glasovi/stranke večinoma niso zastopane oz. so podzastopane

2. PROPORCIONALNI

- razvoj v 19. stoletju z uveljavitvijo ideje, da mora tudi politična manjšina imeti predstavnike v parlamentu.. Uveljavljen po kontinentalni Evropi, Japonskem in drugje po svetu
- načelo, da morajo dobiti vse politične stranke takšno zastopnost v parlamentu, ki bo kar najbolj v razmerju z njihovim volilnim rezultatom
- značilnost, da dodeljeni mandati ustrezajo dobljenim glasovom na volitvah, kar omogoča, da so različni interesi in stranke v parlamentu ustrezno predstavljeni → posledica: sestava parlamenta kar najbolj ustreza politični sestavi družbe
- proporcionalni volilni sistem se pojavlja v različnih oblikah in kombinacijah, vendar so najbolj razširjene 3:
 - a. harejev količnik
 - b. d'hontov sistem
 - c. droopov sistem
- posebnosti: volilna klavzula PROHIBITIVNA KLAVZULA ali volilni prag: meja, ki jo mora posamezni kandidat oz. stranka doseči, če želi vstopiti v parlament (v Slo 4%, pred letom 2000 so bili 3 mandati) → namen: preprečiti majhnim strankam vstop v parlament, zmanjšati število strank in s tem povečati stabilnost (v Slo od 16 strank v parlament prišlo le 7) → če politična stranka dobi manj kot 4%, se odstotki le teh proporcionalno razdelijo med strankami ki so prišle v parlament
- prednosti in slabosti:
 - plusi:*
 - omogoča bolj sorazmerno razdelitev mandatov v skladu z volilnimi rezultati
 - omogoča ustrezno zastopnost manjšin → večja odzivnost parlamenta, ki lahko v svoje delovanje zajame večjo različnost interesov in potreb državljanov
 - minusi:*
 - je zapleten

- povzročča nestabilne koalicijske vlade in s tem slabi položaj parlamenta
- ni javne odgovornosti poslancev do volivcev, odgovornost je porazdeljena v proporcionalnem volilnem sistemu, poslanci odgovarjajo celotnemu volilnemu sistemu (ljudstvu)
- proporcionalni volilni sistem volivcu onemogoča glasovanje o posameznih kandidatih, glasuje lahko le za listo in ne za konkretnega kandidata → posledica os ekstremne politične stranke

- v Sloveniji uporabljamo proporcionalni večinski sistem pomešan z nekaterimi elementi večinskega volilnega sistema
- Slovenija je na državno zborskih volitvah razdeljena na 8 volilnih enot, v kateri se voli po 11 poslance (88 skupno), ostala 2 sta izvoljena v posebnih volilnih enotah (manjšine)
- Volilne enote so razdeljene na volilne okraje
- oddani glasovi na volitvah se spreminjajo v mandate dvostopenjsko:
 1. najprej se razdelijo znotraj posamezne volilne enote, kjer se uporablja Droopov sistem (do 2000 se je uporabljal Harejev količnik)

→ Droopov sistem: skupno število glasov za vse liste v volilni enoti (npr. 12000 glasov) se deli s številom poslancev, ki se volijo v volilni enoti povečanim za 1 ($11+1=12$), da dobiš količnik

12 000 glasov : 12 poslancev = količnik 10 000

Stranka: št. Glasov	Št. Glasov deljeno s količnikom 10 000	Št. mandato	Ostanek glasov
SD: 32 000	3	3	2 000
SDS: 19 000	1	1	9 000
Zares: 2 000	0	0	2 000

Preostanek glasov se prenese na državno raven in se v drugem krogu delitve mandatov razdelijo na tej ravni, kjer se upoštevajo vsi glasovi, ki jih je dobila posamezna stranka – uporaba d'hontovega sistema – na tej ravni se razdeli od 10 do 20 mandatov (70-80 se jih razdeli na prvi ravni)